

RSNC2019

The 10th Rajamangala Surin National Conference

การประชุมวิชาการระดับชาติราชมงคลสุรินทร์ ครั้งที่ 10
“วิจัยและนวัตกรรม นำสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน”

Conference Proceedings

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ

ระหว่างวันที่ 19-20 กันยายน 2562
ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
วิทยาเขตสุรินทร์

วัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์: รูปแบบนิเวศน์วิถีผ่านนิเวศนธรรม Wat Pa Bawornsangharam, Surin Province: The Model of Ecological Way through the Dhamma Ecology

พระนิยม ก้านอินทร์¹ พระเฮี้ยก ลิน^{2*} และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม³

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์¹ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
สุรินทร์²

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์³

E-mail: niyom122@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอ 3 ประเด็น คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติวัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดนิเวศตามแนววิถีพุทธ และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องนิเวศน์ที่ปรากฏในวัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้การศึกษาจากข้อมูลเชิงเอกสาร และการลงสัมภาษณ์ภาคสนามแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา ผลจากการศึกษาพบว่า วัดป่าบวรสังฆาราม เป็นวัดป่าธรรมยุต สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2525 ตั้งอยู่บ้านดู่พัฒนา หมู่ 16 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันมี พระครูปลัดวรมงคล สติสมปนโน เป็นเจ้าอาวาส กฐนะเปียบและกตึกาของวัดป่าบวรสังฆาราม นั้นยึดหลักการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของเจ้าอาวาส ๆ โดยเคร่งครัด คำสอนเรื่องนิเวศน์ที่ปรากฏในวัดป่าบวรสังฆาราม มีดังนี้ (1) ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการใช้ปัจจัย 4 (มัตตัญญูตา) และ (2) ความสันโดษด้วยปัจจัย 4 อย่างพอเพียง ดังนั้น วิธีการจัดระบบนิเวศน์ของวัดป่าบวรสังฆาราม นั้นมีความสอดคล้องกับหลักคำสอนเรื่องสัปปายะในพระพุทธศาสนา ที่เน้นความสะอาดสบาย บนพื้นฐานของความพอเพียง และเน้นให้พระภิกษุ และผู้ปฏิบัติธรรมได้ดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียงและสันโดษในการใช้ปัจจัย 4 ดังนั้น รูปแบบนิเวศน์วิถีจึงมีความสอดคล้องกับนิเวศนธรรมของวัดป่าบวรสังฆาราม คือ มีความเรียบง่าย เน้นการประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้มีก่น้อย รู้จักการใช้สอยทรัพยากรอย่างประหยัด พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ สร้างสัปปายะแก่การปฏิบัติธรรม และยึดมั่นในพระธรรมวินัย โดยมีจุดมุ่งหมายคือความหลุดพ้นจากความทุกข์นั้นเอง

คำสำคัญ: วัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์ นิเวศน์วิถี นิเวศนธรรม

Abstract

The objectives of the academic article are: - 1) to study the history of Wat Pa Bawornsangharam, Surin Province, 2) to study the principle to the ecology in the Buddhist perspective and 3) to analysis the ecological teachings as depicted in Wat Pa Bawornsangharam. By using studies from academic documents and to collect field data with in-depth interviews and used to analyze the content and the analytic induction) and presented as an essay. The results of the study found that Wat Pa Bawornsangharam to Dhammayutika Sect (Dhammayuttika-Nikaya), has built on 2525 B.E, at Baandoophattana

Moo 6, Nok Muaeng sub-district, Mueang District, Surin province. Nowadays Phrakhru Plad Worames is the abbot of Wat Pa Bawornsangharam. The rules and regulations of Wat Pa Bawornsangharam, that adheres to the principles of discipline and follows the teachings of the abbot in seriously. The ecological teachings as depicted in Wat Pa Bawornsangharam are as follows: (1) estimated knowledge of the use of the four requisites and (2) solitude in the four requisites. Therefore, the ecological system of Wat Pa Bawornsangharam that is consistent with the suitable (Sappaya) teaching in Buddhism that focuses on convenience based on sufficiency and emphasizes the monks and Dhamma practitioners to live life with sufficiency and solitude in the four requisites. Therefore, the model of ecological way corresponds to the ecological teachings of Wat Pa Bawornsangharam. Simplicity emphasizes the behavior of being a modest person knowing how to use resources economically, and to create the suitable (Sappaya) for the Dhamma practice and adhere in the Doctrine and Discipline (Dhamma Vinaya) with the aim of liberation from the suffering.

Keywords: Wat Pa Bawornsangharam, Surin Province, Ecological Way, Dhamma Ecology

บทนำ

ในมิติทางพระพุทธศาสนา “พระสงฆ์” มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดย “วัด” ในพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับป่าหรือต้นไม้อย่างมาก “วัดส่วนใหญ่อยู่ในชุมชน หรือ ชนบท ห่างไกลจะมีต้นไม้ใหญ่ๆ มีความร่มรื่นเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ซึ่งมีหลักการถือฤกษ์ดีที่มุ่งให้พระภิกษุสงฆ์อยู่โคนต้นไม้ เป็นวัตรในการประพฤติปฏิบัติธรรมชำระกิเลสภายในใจ ดังนั้น พระสงฆ์กับป่าไม้จึงถือเป็นสิ่งคู่กัน ไม่สามารถแยกจากกันได้ตามคติความเชื่อที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทย ถึงแม้จะไม่มีกรกล่าวไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ในใจของประชาชนต่างก็ทราบว่าเป็นศาสนา คือศาสนาประจำชาติ มีบทบาทที่สำคัญตั้งแต่บรรพบุรุษมาแล้ว ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ ศาสนวัตถุ, ศาสนบุคคล และศาสนธรรม” (พระครูสิทธิธรรมาภรณ์, 2559) ซึ่งอาจเรียกได้ว่า รูปแบบนิเวศน์วิถีผ่านนิเวศธรรม เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน มีบทบาทในการส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยตรง มีฐานะเป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ ผู้นำทางจิตใจของชุมชน นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน วัดมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนาและปกป้องสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี ดังนั้น ในบทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอรูปแบบนิเวศน์วิถีผ่านนิเวศธรรม โดยเลือกศึกษาวัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์ ตามลำดับ ดังนี้

วิธีการศึกษา

ในบทความวิชาการนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ คือ พรไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิ คือเอกสารงานวิจัย และเอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง, ลงเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) และนำเสนอเป็นความเรียง

ประวัติวัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์

การก่อตั้งวัด

การก่อตั้ง วัดป่าบวรสังฆาราม ตั้งอยู่บ้านดู่พัฒนา หมู่ 16 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2525 กรมการศาสนามีหนังสืออนุญาตให้สร้างวัด ตามข้อ 3 แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507) เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2542 ต่อมาได้รับการจัดตั้งเป็นวัด ตามข้อ 4 แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507) เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2543 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2544 การเดินทางไปยังวัดป่าบวรสังฆารามสามารถใช้เส้นทางศรีสะเกษ-บุรีรัมย์ มุ่งหน้าไปทางอำเภอปราสาท วัดอยู่ติดริมถนน เยื้องเรือนจำกลางสุรินทร์

เนื้อที่วัด

เนื้อที่วัด วัดป่าบวรสังฆารามมีเนื้อที่รวมประมาณ 22 ไร่ 2 งาน 71.8 ตารางวา ตามเอกสารหนังสืออนุญาตให้ใช้ที่ดินเพื่อกิจการสาธารณูปโภคและกิจการอื่นๆ ในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 2 ฉบับ ดังนี้ 1) หนังสืออนุญาตให้ใช้ที่ดินเพื่อกิจการสาธารณูปโภคและกิจการอื่นๆ ในเขตปฏิรูป ที่ 28/2541 จำนวนเนื้อที่ 7 ไร่ 2 งาน 71.8 ตารางวา 2) หนังสืออนุญาตให้ใช้ที่ดินเพื่อกิจการสาธารณูปโภคและกิจการอื่นๆ ในเขตปฏิรูป ที่ 50/2546 จำนวนเนื้อที่ 15 ไร่

การปกครองวัด

การปกครองวัด โดยมี พระครูปลัดวรมเมศร สติสมปนฺโน อายุ 48 ปี พรรษา 16 ปี ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าบวรสังฆาราม ตั้งแต่เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2551 จนถึงปัจจุบันรวม 12 ปี มีพระจำพรรษาประจำ 18 รูป อุบาสก(ผ้าขาว) 3 ท่าน และอุบาสิกา(ถือศีล 8) 3 ท่าน วัดป่าบวรสังฆารามมีสภาพเป็นวัดป่า มีสวนป่ากัมมัฏฐานเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา และได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ภายในวัดมีความร่มรื่น เป็นวัดธรรมยุต มีที่ฝึกปฏิบัติธรรมสำหรับบุคคลทั่วไป มีศาลาปฏิบัติธรรมและมีที่พักสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม

สิ่งก่อสร้างภายในวัด

สิ่งก่อสร้างภายในวัด ป่าบวรสังฆาราม มีสิ่งก่อสร้างภายในวัด ได้แก่ อุโบสถ ศาลาอเนกประสงค์ กลางน้ำ ศาลาการเปรียญ กุฏิพระสงฆ์ จำนวน 30 หลัง ที่พักอุบาสกแบบห้องเดี่ยว จำนวน 3 หลัง ที่พักอุบาสิกาแบบเรือนแถว จำนวน 1 หลังใหญ่ (มี 5 ห้อง สามารถพักได้ห้องละ 4 คน) ศาลาโรงฉัน โรงทาน โรงครัว ศาลาปฏิบัติธรรม โรงเก็บของ พิพิธภัณฑสถาน (เก็บอัฐิเจ้าอาวาสองค์แรก) ฌาปนสถานเมรุ และห้องน้ำ ชายหญิง

กฎระเบียบและกติกากของวัดป่าบวรสังฆาราม

1. ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย (ศีลของพระ-เณร) ตามมติสงฆ์ และเชื่อฟังคำว่ากล่าว ตักเตือนของเจ้าอาวาสฯ โดยเคร่งครัด
2. ต้องดำเนินตามข้อวัตรปฏิบัติของวัดฯ ตามเวลาที่กำหนดไว้ เว้นแต่มีเหตุจำเป็น เช่น อากาศ ฯลฯ

3. ผู้ที่จะเข้าพักในวัดฯ ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสก่อน ในกรณีที่เป็นพระอาคันตุกะ ต้องแสดงใบสุทธิด้วย
4. หากพระอาคันตุกะต้องการเครื่องใช้ต่างๆ ให้แจ้งต่อพระที่อยู่ประจำอาวาสก่อนห้ามหยิบหาเอาเอง
5. พระอาคันตุกะที่ต้องการเปลี่ยนเครื่องัฐบริวารที่จำเป็น เช่น บาตร สบง จีวร สังฆาฏิ ฯลฯ ให้ขออนุญาตต่อเจ้าอาวาสก่อน
6. เมื่อมีเหตุจำเป็นต้องไปธุระนอกอาวาสเกิน 1 เดือน ต้องคืนกุฏิแก่สงฆ์ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเป็นกรณีพิเศษ
7. จะไปทำธุระนอกวัด ต้องแจ้งและขออนุญาตต่อเจ้าอาวาสทุกครั้ง เว้นแต่ท่านไม่อยู่ ให้แจ้งต่อผู้ช่วยเจ้าอาวาสหรือพระรูปอื่นแทน
8. ห้ามมิให้พระภิกษุทุกรูปปรับนัดหมายกิจนิมนต์ หรือรับสังฆทานจากญาติโยมให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส เว้นแต่ท่านไม่อยู่หรืออนุญาตให้กระทำการแทนเป็นกรณีๆ ไป
9. พระอาคันตุกะพักอยู่ในวัดยังไม่ครบ 1 เดือน ไม่มีสิทธิ์ออกรับกิจนิมนต์ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นกรณีๆ ไป
10. ห้ามนำเข้าและอ่านหนังสือพิมพ์ ตลอดจนจดหมายสาร วารสารบันเทิงทางโลกทุกชนิด
11. ห้ามมีโทรทัศน์ วิทยุ เครื่องเล่นเทป/วิทยุ โทรศัพท์มือถือ และเครื่องรับส่งวิทยุสมัครเล่น ไว้ในครอบครองโดยเด็ดขาด
12. ห้ามเก็บหรือจัดหาเครื่องดื่มน้ำปานะ เช่น น้ำตาล กาแฟ โกโก้ ฯลฯ ไว้ประจำกุฏิเป็นการส่วนตัว ทั้งนี้ให้ฉันน้ำปานะร่วมกันในเวลาและสถานที่ที่กำหนดให้เท่านั้น
13. ห้ามเกี่ยวข้องกับอบายมุขและเตร่ขานวิชาทุกชนิด เช่น เล่นการพนัน ซื่อหรือไปห่วยเป็นหมอดูโชคชะตา ฯลฯ
14. เครื่องไทยธรรมต่างๆ ที่ศรัทธาญาติโยมถวาย ให้นำไปเก็บรวมกันไว้ที่ห้องพัสดุกลางสงฆ์ อาหารทั้งหมด (ยกเว้นข้าวสุก) ที่ได้จากการบิณฑบาตต้องส่งให้ญาติโยมจัดถวายทั้งหมด ห้ามเลือกเก็บอาหารดีๆ หรือของที่ตนชอบไว้ฉันเอง
15. ห้ามพระภิกษุและสามเณรเก็บเงินไว้ในกุฏิของตนเอง ตลอดจนห้ามจับ-ถือ หรือใช้เงินด้วยตนเองเด็ดขาด
16. เมื่อจะย้ายไปอยู่อาวาสอื่น ต้องคืนกุฏิให้เรียบร้อยโดยทำความสะอาดกุฏิและผ้าใช้สอยทุกชนิด รวมถึงอุปกรณ์เครื่องอาศัยอื่นๆ ก่อนส่งคืนต่อวัด ตลอดจนเก็บหนังสือๆ ที่นำไปอ่านเข้าตู้ให้เรียบร้อย และอย่าลืมคืนกุญแจกุฏิด้วย
17. ขอให้ทุกท่านช่วยกันประหยัดน้ำ-ไฟ อย่าเปิดทิ้งไว้โดยเปล่าประโยชน์ รวมทั้งช่วยกันรักษาความสะอาด อย่าทิ้งเศษขยะในที่ไม่ควร และห้ามโยนทิ้งขยะออกนอกรั้วและกำแพงวัด (ชาวบ้านเขาเดือดร้อนและจะตำหนิวัดได้)
18. ให้ตั้งใจปฏิบัติสมาธิ ห้ามคลุกคลีกัน และอย่าพูดคุยหรือทำเสียงดังรบกวนผู้อื่น
19. งดเว้นการใช้โทรศัพท์มือถือและเครื่องมือสื่อสารในทางอกุศลกรรม อนุญาตให้ใช้ศึกษาธรรมะและในงานที่เป็นกุศลธรรมเท่านั้น

กิจวัตรปฏิบัติประจำวันของวัดป่าบวรสังฆาราม

ภาคเช้า

- 04.30 น. : ทำวัตรสวดมนต์
05.00 น. : จัดศาลาโรงฉัน - เตรียมตัวออกบิณฑบาต
06.00 น. : ออกรับบิณฑบาต (ห้ามรับของเงินโดยเด็ดขาด)
07.00 น. : ปิดกวาดลานวัดร่วมกัน
08.00 น. : ฉันทภัตตาหารร่วมกันที่ศาลาโรงฉัน
(ฉันในบาตรและฉันหนเดียว)
09.00 น. : ทำความสะอาดศาลาโรงฉันร่วมกัน
- ภาคบ่าย
- 12.30 น. : ทำความสะอาดเสนาสนะ
13.00 น. : ฉันทน้ำปานะ
15.00 น. : ปิดกวาดลานวัดร่วมกัน
18.00 น. : ทำวัตรสวดมนต์ - นั่งสมาธิร่วมกัน
20.00 น. : เลิกการภาวนา - ปฏิบัติตามอภัยกาย
(อย่าคลุกคลีกันและห้ามนำผู้อื่นไปนอนร่วมในกุฏิเด็ดขาด)
(พระครูปลัดวรมงคล สติสัมปโน, 2561)

โดยภาพรวมวัดป่าบวรสังฆาราม เป็นวัดธรรมยุตสายวัดป่าที่มีอาณาเขตเนื้อที่ขนาดใหญ่พอสมควร และเมื่อได้เดินสำรวจดูรอบๆ บริเวณก็สัมผัสกับธรรมชาติป่าไม้ที่มีความหนาแน่นร่มรื่น โดยท่านเจ้าอาวาส พระครูปลัดวรมงคล สติสัมปโน ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติม ดังนี้ว่า “เมื่อช่วงแรกๆ ที่ได้มีการขยายเนื้อที่วัด ในส่วนที่เป็นเขตไร่ของวัดก็มีการปลูกต้นไม้ เพื่อให้เป็นรั้วและได้ใช้ประโยชน์จากต้นไม้ เช่น ผลิตเป็นตำมไม้กวาด เครื่องจักรสาน เป็นต้น และมีการปลูกต้นไม้ขึ้นใหม่อีกหลายชนิดภายในบริเวณวัด ใช้ระบบท่อให้น้ำในการดูแลรดน้ำ อย่างทั่วถึง ทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตและมีความอุดมสมบูรณ์” (สัมภาษณ์ พระครูปลัดวรมงคล สติสัมปโน, 5 สิงหาคม 2562) โดยหลักๆ แล้วมีพระภิกษุที่จำพรรษาในวัดช่วยกันพัฒนาดูแลความเป็นธรรมชาติได้อย่างเป็นระบบระเบียบ

แนวคิดนิเวศตามแนววิถีพุทธ

ระบบนิเวศ คือ ระบบของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม โดยระบบนิเวศมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ 1) องค์ประกอบทางชีวภาพ ได้แก่ สิ่งมีชีวิต เช่น มนุษย์ พืช สัตว์ เห็ด รา จุลินทรีย์ เป็นต้น 2) องค์ประกอบทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งไม่มีชีวิต เช่น อุณหภูมิ แสง ดิน น้ำ เป็นต้น ในระบบนิเวศสิ่งมีชีวิตแต่ละกลุ่มจะมีความสัมพันธ์กันเป็นทอดๆ เช่น สัตว์กินพืช สัตว์กินสัตว์ และสัตว์ที่กินทั้งพืชและสัตว์ สุดท้ายเมื่อสิ่งมีชีวิตตายลงจุลินทรีย์ก็ทำหน้าที่ย่อยสลายซากสิ่งมีชีวิตต่อไป และ “มนุษย์” ก็คือ ส่วนหนึ่งในระบบนิเวศ เป็นสิ่งมีชีวิตที่พึ่งพาสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงอยู่เหมือนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ มนุษย์เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ด้วย จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ระบบนิเวศมีความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศที่มีทั้งคุณและโทษ จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยที่มนุษย์เองต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

แนวคิดนิเวศตามแนววิถีพุทธ หมายถึง วิถีชีวิตของบุคคลที่นับถือและศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือเรียกว่า พุทธบริษัท 4 ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งเป็นศาสนาที่มีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา มีพระธรรมเป็นหลักคำสอนสำคัญ มีพระสงฆ์ (ภิกษุ ภิกษุณี) สาวกผู้ออกบวชเพื่อศึกษาและปฏิบัติตนตามคำสั่งสอน ในหลักธรรม-วินัย ของพระบรมศาสดา จุดมุ่งหมายคือความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงในโลกด้วยวิธีการสร้างปัญญา ในการอยู่กับธรรมชาติบนโลกนี้อย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริง

พระพุทธศาสนาสอนให้ประพฤติตนเป็นผู้มีกน้อย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สำรวมในปาติโมกข์ ดังพระสูตรที่มาในพระไตรปิฎก ว่าด้วย ทรงแสดงพระโอวาทปาฏิโมกข์ ดังนี้

“การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น ความสำรวมในปาติโมกข์ ความรู้จักประมาณในอาหาร การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, 2539, เล่ม 10 ข้อ 90 หน้า 51)

พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักการปฏิบัติตั้งอยู่บนฐานของความถูกต้องและอยู่กับธรรมชาติพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เช่น สิกขาบทที่ห้ามภิกษุไม่ให้ทำลายชีวิตพืชและสัตว์ ไม่ให้ทิ้งเศษอาหารหรือของบูดเน่าลงในแม่น้ำ เป็นต้น ก็เพราะว่าชีวิตทุกชีวิตต่างก็มีคุณค่า เมื่อทำลายป่าไม้ แม่น้ำพิษพันธุ์และสัตว์ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นก็เกิดแก่ทั้งสองฝ่ายคือทั้งฝ่ายผู้ที่ทำลายและผู้ที่ถูกทำลาย ซึ่งจะได้ยกตัวอย่างที่มาในคัมภีร์พระไตรปิฎก ในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปาจิตตยิกัณฑ์ ภูตคามวรรค ภูตคามสิกขาบท เรื่องมีดังนี้คือ

“เรื่องภิกษุชาวเมืองอาฬวี สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ อคคาฬวเจดีย์ เขตเมืองอาฬวี ครั้งนั้น พวกภิกษุชาวเมืองอาฬวีทำการก่อสร้าง ตัดบ้าง ใช้ให้ตัดบ้างซึ่งต้นไม้ ภิกษุชาวเมืองอาฬวีรูปหนึ่งกำลังตัดต้นไม้ เทวดาผู้สิงอยู่ที่ต้นไม้ ได้กล่าวกับภิกษุนั้นว่า “ท่านผู้เจริญ ท่านต้องการจะสร้างที่อยู่ของท่านก็โปรดอย่าตัด ต้นไม้ที่เป็นที่อยู่ของข้าพเจ้าเลย” ภิกษุนั้นไม่เชื่อฟังยังขึ้นตัด ได้ฟันถูกแขนลูกของ เทวดาที่นั่น เทวดาได้มีความคิดว่า “เราฆ่าภิกษุในที่นี่จะดีไหม” แต่แล้วได้มีความคิดว่า “การที่เราจะฆ่าภิกษุในที่นี่ไม่สมควร ทางที่ดี เราควรนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มี พระภาค” จึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้กราบทูลเรื่องนั้นให้ทรง ทราบ

พระผู้มีพระภาคประธานสาธุการว่า “เทวดา ดีแล้ว ดินกหนาท่านไม่ฆ่าภิกษุ ถ้าท่านฆ่าภิกษุในวันนี้ ท่านจะประสบบาปมาก เทวดา ไปเถิด ท่านจงไปอยู่ที่ต้นไม้ว่างในที่โน้น” พวกชาวบ้านพากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อ สาย ศากย บุตรจึงตัดบ้าง ใช้ให้ตัดบ้างซึ่งต้นไม้เล่า พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเบียด เบียน ชีวะซึ่งมีอินทรีย์เดียว” พวกภิกษุได้ยินชาวบ้านตำหนิ ประณาม โพนทะนา บรรดาภิกษุผู้มกน้อย ฯลฯ จึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุชาวเมืองอาฬวีจึงตัดบ้าง ใช้ให้ตัดบ้างซึ่งต้นไม้เล่า” ครั้นภิกษุเหล่านั้นตำหนิพวกภิกษุชาวเมือง อาฬวีโดยประการต่างๆ แล้ว จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

ทรงประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์ เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามพวกภิกษุชาวเมืองอาฬวีว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า พวกเธอตัดบ้าง ใช้ให้ตัดบ้าง ซึ่งต้นไม้ จริงหรือ” พวกภิกษุชาวเมืองอาฬวีทูล รับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงตำหนิว่า “ ฯลฯ โมฆบุรุษทั้งหลาย ไฉนพวก

เธอจึงตัดบ้าง ใช้ให้ตัดบ้างซึ่งต้นไม้เล่า โมฆบุรุษทั้งหลาย เพราะพวกชาวบ้านมีความสำคัญว่า ต้นไม้มีชีวะ โมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือ ทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย “ ฯลฯ ” แล้วจึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายยก สิกขาบทนี้ขึ้นแสดง ดังนี้ พระบัญญัติ ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะพรากรุกตคาม ” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, 2539, เล่ม 2 ข้อ 89 หน้า 277-278)

ตัวอย่างข้อห้ามภิกษุไม่ให้ทำลายชีวิตสัตว์ ที่มาในคัมภีร์พระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก อังคุตตร นิกาย ปัญจกนิบาต เวรสูตร ว่าด้วยเรื่องของ ภัยเวร มีเนื้อหาดังนี้

“ครั้งนั้น อนาถปิณฑิกคหบดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายอภิวาท แล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับอนาถปิณฑิกคหบดี ดังนี้ ว่าคหบดี อุบาสกละภัยเวร 5 ประการไม่ได้ เราเรียกว่า ‘ผู้ทุศีล’ และเขาย่อมไปเกิดใน นรก ภัยเวร 5 ประการ อะไรบ้าง คือ 1. การฆ่าสัตว์ 2. การลักทรัพย์ 3. การประพฤตินิคมในกาม 4. การพูดเท็จ 5. การเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท คหบดี อุบาสกละภัยเวร 5 ประการนี้แลไม่ได้ เราเรียกว่า ‘ผู้ทุศีล’ และเขาย่อมไปเกิดในนรก อุบาสกละภัยเวร 5 ประการได้แล้ว เราเรียกว่า ‘ผู้มีศีล’ และเขาย่อมไปเกิดในสุคติ ภัยเวร 5 ประการ อะไรบ้าง คือ 1. การฆ่าสัตว์ 2. การลักทรัพย์ 3. การประพฤตินิคมในกาม 4. การพูดเท็จ 5. การเสพ ของมีนเมาคือสุรา และเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท

คหบดี อุบาสกละภัยเวร 5 ประการนี้แลได้แล้ว เราเรียกว่า ‘ผู้มีศีล’ และเขาย่อมไปเกิดในสุคติ คหบดี อุบาสกผู้ฆ่าสัตว์ย่อมประสพภัยเวรใดทั้งในภพนี้และภพหน้า เสวยทุกข์ โทมนัส ทางใจใดเพราะมีการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย อุบาสกผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ย่อมไม่ประสพภัยเวรนั้นทั้งในภพนี้และภพหน้า ย่อมไม่เสวยทุกข์ โทมนัสทางใจนั้นภัยเวรนั้นของ อุบาสกผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ย่อมสงบระงับไป ด้วยประการฉะนี้ อุบาสกผู้ลักทรัพย์ ฯลฯ อุบาสกผู้ประพฤตินิคมในกาม ฯลฯ อุบาสกผู้พูดเท็จ ฯลฯ อุบาสกผู้เสพของมีนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความ ประมาท ย่อมประสพภัยเวรใดทั้งในภพนี้และภพหน้า เสวยทุกข์โทมนัสทางใจใด เพราะมีการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความ ประมาทเป็นปัจจัย อุบาสกผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุรา และเมรัยอันเป็นเหตุ แห่งความประมาท ย่อมไม่ประสพภัยเวรนั้นทั้งใน ภพนี้และภพหน้า ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัส ที่เป็นไปทางใจนั้น ภัยเวรนั้นของอุบาสกผู้ เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท ย่อมสงบ ระงับไปด้วยประการฉะนี้ นรชนใดในโลกฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ คบชู้กับภรรยาของผู้อื่น พูดเท็จและหมกมุ่น ในการดื่มสุราและเมรัย นรชนนั้นละ เวร 5 ประการไม่ได้ เราเรียกว่า ‘ผู้ทุศีล’ เขาผู้มีปัญญาทราม ตายไปแล้วย่อมไปเกิดใน นรก นรชนใดในโลกไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้กับภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จและไม่ หมกมุ่นในการดื่มสุราและเมรัย นรชนนั้นละเวร 5 ประการได้ เราเรียกว่า ‘ผู้มีศีล’ เขาผู้มี ปัญญา ตายไปแล้วย่อมไปเกิดในสุคติ” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, 2539, เล่ม 22 ข้อ

จาก พระสูตรและพระวินัยมีข้อปฏิบัติข้อห้ามมิให้ทำลายชีวิตพืชและสัตว์ ที่นำมาประกอบอาหารอธบาย ข้างต้น ทำให้เห็นว่าหลักคำสอนในพุทธศาสนาได้สร้างระบบคุณธรรมจริยธรรม ทำให้เหล่าพุทธบริษัทของพระพุทธองค์มองเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล่อม มองสรรพสัตว์ว่าเป็นเหมือนเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ มองเห็นถึงคุณค่าของชีวิตทุกชีวิตทั้งพืชและสัตว์ โดยมีวิธีการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียนอาศัยกลมกลืนอยู่กับธรรมชาติ ในรูปแบบนิเวศวิถี ที่มีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นเครื่องเตือนสติในการใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข

วิเคราะห์คำสอนเรื่องนิเวศน์ที่ปรากฏในวัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์

คำสอนเรื่องนิเวศน์ที่ปรากฏในวัดป่าบวรสังฆาราม ผู้เขียนได้วิเคราะห์คำสอน ใน 2 ประเด็น คือ 1) แนวคิดเรื่องนิเวศน์ของวัดป่าบวรสังฆาราม 2) วิธีการจัดระบบนิเวศน์ของวัดป่าบวรสังฆาราม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 แนวคิดเรื่องนิเวศน์ของวัดป่าบวรสังฆาราม ซึ่งมีคำสอนเรื่องนิเวศน์ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงส่งเสริมให้ภิกษุใช้ชีวิตเรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติ ได้แก่ 1) มัตตัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักประมาณ) 2) ว่าด้วยความสันโดษด้วยปัจจัย 4 ใน (สันตมฺหิสูตร) ดังนี้

(1) “มัตตัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักประมาณ) คือความพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณในการแสวงหา รู้จักประมาณในการใช้จ่ายพอเหมาะพอควรเป็นต้น.” (ป.อ. ปยุตโต, 2558) ซึ่งหลักธรรมนี้มีที่มาในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต มีเนื้อหา ดังนี้

“ก็ภิกษุเป็นมัตตัญญูอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร หากภิกษุไม่พึงรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เราก็ ไม่พึงเรียกว่าเป็นมัตตัญญู แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ฉะนั้น เราจึงเรียกว่า เป็นมัตตัญญูภิกษุเป็น ธัมมัญญู อตถัญญู อตตัญญู มัตตัญญู ด้วยประการฉะนี้ ฯ” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, 2539, เล่ม 23 ข้อ 68 หน้า 144)

จากเนื้อความของหลัก มัตตัญญูตา ข้างต้นนี้ มีหลักแนวคิดเกี่ยวกับการรู้จักประมาณ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ คำว่า ความพอดีพอควร ในการดำรงชีวิตอยู่ของพระภิกษุ ที่จะพิจารณาใช้สอยปัจจัยต่างๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสม

(2) ว่าด้วยความสันโดษด้วยปัจจัย 4 ใน (สันตมฺหิสูตร) ซึ่งหลักธรรมนี้มีที่มาในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต มีเนื้อหา ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ปัจจัย 4 อย่างนี้มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ ปัจจัย 4 อย่างอะไรบ้าง คือ 1. บรรดาจีวร บังสุกุลจีวร(ผ้าที่ได้มาจากกองฝุ่น) มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ 2. บรรดาโภชนะ ปิณฑยาโลปโภชนะ (โภชนะคือข้าวที่ได้มาด้วยกำลังปลีแข้ง) มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ 3. บรรดาเสนาสนะ รุกขมูลเสนาสนะ (อยู่อาศัยโคนไม้) มีค่าน้อยหาได้ง่าย และไม่มีโทษ 4. บรรดาयरักษาโรค บุติมุตตเภสัช (ยาตองน้ำมูตรเน่า) มี

ค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ ปัจจัย 4 อย่างนี้แลมีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ
ภิกษุทั้งหลาย เพราะภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัยที่มีค่าน้อยและหาได้ง่าย นี้ เราจึงกล่าวว่า
‘เป็นองค์ประกอบแห่งความเป็นสมณะอย่างหนึ่ง’ ของภิกษุนั้น จิตของภิกษุผู้สันโดษด้วย
ปัจจัย ที่มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ ย่อมไม่มีความคับแค้น ไม่ติดขัดทั่วทิศ เพราะ
ปรารภจีวร โภชนะ เสนาสนะ และยารักษาโรค และธรรมที่เหมาะสมแก่ความเป็นสมณะ ที่
ภิกษุนั้น กล่าวไว้แล้ว อันภิกษุผู้สันโดษ ไม่ประมาท บรรลุแล้ว สันตมูจิสูตที่ 7 จบ”
(พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, 2539, เล่ม 21 ข้อ 28 หน้า 43)

จากเนื้อความของหลัก ว่าด้วยความสันโดษด้วยปัจจัย 4 ใน (สันตมูจิสูต) ข้างต้นนี้ มีหลัก
แนวคิดเกี่ยวกับ ด้วยความสันโดษ ซึ่งหมายถึง ความยินดี ความพอใจ ความพอเพียงในสิ่งที่มี ที่ได้มา และการ
แสวงหา โดยที่มีแนวคิดในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ที่สามารถหาได้ง่าย มีค่าน้อย และไม่มีผลกระทบ
ที่ทำให้เกิดโทษใดๆ

5.2 วิธีการจัดระบบนิเวศน์ของวัดป่าบวรสังฆาราม หรือระบบแนวทางเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต
ของสายวัดป่า ก็คือหลักของ “สัปปายะ” ซึ่งพระพุทธโฆสาจารย์ ได้ให้ความหมายของสัปปายะไว้ว่า “ธรรม
อันเป็นที่สบาย 7 อย่าง” (พระพุทธโฆสาจารย์, 2548) โดยได้อธิบายขยายความไว้ดังนี้

- (1) อาวาสสัปปายะ หมายถึง ที่อยู่ที่ พักอาศัย และสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม
- (2) โคจรสัปปายะ หมายถึง หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่หาอาหาร ที่เที่ยวไปเพื่อเข้าไปบิณฑบาตที่
เหมาะสม
- (3) ภัตสัปปายะ หมายถึง การพูดคุย หรือถ้อยคำที่เหมาะสมในระหว่างการปฏิบัติ
โยคาวจรพึงปฏิบัติตนเพื่อสำรวมอินทรีย์ พุดน้อยในระหว่างการปฏิบัติธรรมเพื่อสำรวมสมาธิ และปฏิภาคนิมิต
- (4) บุคคลสัปปายะ หมายถึง บุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัย ในขณะที่กำลังปฏิบัติ
โยคาวจรพึงเลือกคบบุคคลสัปปายะเพื่อความตั้งมั่นแห่งจิตของตนในขณะที่กำลังปฏิบัติ
- (5) โภชนสัปปายะ หมายถึง อาหารและเครื่องบริโภคน้ำดื่มที่ถูกต้อง ถูกกับร่างกายเกื้อกูลต่อ
สุขภาพ ฉ้นไม่ยาก เป็นที่สมควร แก่การบริโภคของโยคาวจร เพราะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนหรือบ้นทอน
สภาพจิตใจ
- (6) อุตุสัปปายะ หมายถึง สภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาว
เกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในธรรมชาติดินฟ้าอากาศที่ทำให้จิตใจของตนแจ่มใสมั่นคง
เกื้อกูลแก่การปฏิบัติธรรมของตน
- (7) อิริยาปถสัปปายะ หมายถึง อาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วถูกใจ
จนมีความเคลื่อนไหวที่พอดี โยคาวจรพึงเลือกอยู่ในอิริยาบถที่เกิดความสบายกาย สบายใจ นีวรณจะได้อันเกิด
และในข้อมูลจาก พระไตรปิฎก หลักของ “สัปปายะ” มีที่มาใน สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน
มีเนื้อหาน่าสนใจ ดังนี้

“ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ได้กถาเป็นเครื่องขัดเกล่าอย่างยิ่ง ที่เป็นสัปปายะแห่ง
ความเป็นไปของจิต เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างเดียว เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อ
สงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน คือ อับปัจฉกถา(เรื่องความมกน้อย) สันตมูจิสู
กถา(เรื่องความสันโดษ) ปวิเวกกถา(เรื่องความสงบ) อสังสัคคกถา(เรื่องความไม่คลุกคลี) วิริ
ยารัมภกถา(เรื่องการปรารภความเพียร) สีลิกถา(เรื่องศีล) สมาธิกถา(เรื่องสมาธิ) ปัญญา

กถา(เรื่องปัญญา) วิมุตติกถา(เรื่องวิมุติ) วิมุตติญาณทัสสนกถา(เรื่องความรู้ความเห็นในวิมุติ) ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบากนี้เป็นธรรมประการที่ 3 ที่ เป็นไปเพื่อความแก่กล้าแห่งเจตวิมุติที่ยังไม่แก่กล้า” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย, 2539, เล่ม 25 ข้อ 31 หน้า 234)

จากเนื้อหาที่ว่าด้วยเรื่องของ “สัปปายะ” ข้างต้น ทำให้เข้าใจถึงวิธีการในการดำเนินชีวิตของวัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์ ที่มีความสอดคล้องกับ หลักสัปปายะ คือ 1) วัดมีการจัดที่อยู่ที่พักอาศัย และสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม 2) การออกมารับบิณฑบาตในหมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่เหมาะสม 3) มีการประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยเพื่อสำรวมอินทรีย์ 4) การฉันอาหารมื้อเดียวและมีการบริหารร่างกายที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ 5) วัดมีการจัดสภาพธรรมชาติดัดล้อมที่เหมาะสมเกื้อกูลแก่การปฏิบัติธรรม และ 5) วัดมีหลักการปฏิบัติธรรมฐานที่เป็นไปเพื่อความเปื้อนหาย คลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ อย่างสม่ำเสมอ

ผลการศึกษา วัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์ กับรูปแบบนิเวศน์วิถีผ่านนิเวศนธรรม ทำให้มองเห็นคุณค่าของสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย ขณะเดียวกันการรักษาสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบการส่งเสริมฟื้นฟูให้เป็นวัดที่มีป่าสมบูรณ์และมีจำนวนวัดมากขึ้น เพราะวัดป่าเพียงวัดเดียวสามารถทำหน้าที่ได้ถึง 2 ประการในเวลาเดียวกัน คือ 1) วัดป่าทำหน้าที่รักษาป่าไม้อุรุกษัตริย์ชาติ เพราะป่าไม้เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของชุมชน ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าจะช่วยรักษาความชุ่มชื้น ช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เป็นการรักษาความสมดุลในระบบนิเวศ การรักษาป่าจึงเป็นการพัฒนาทางกายภาพโดยตรง ดังนั้น วัดป่าจึงเป็นสถานที่ที่สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นแก่สรรพสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตอย่างแท้จริง 2) วัดป่าทำหน้าที่เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุ และพุทธบริษัท 4 การปฏิบัติธรรมจะช่วยให้คนรู้จักความจริงของชีวิต รู้จักโลกคือสิ่งธรรมชาติสิ่งแวดล้อม แล้วปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม กับสังคม และกับสิ่งแวดล้อม เป็นการอบรมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ให้มีสติสัมปชัญญะ ปัญหาต่างๆ ในชีวิตด้วยเหตุผล สร้างคนให้เป็นคนดีมีความสุข และใช้ชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีสติและไม่ประมาท

บทสรุป

รูปแบบนิเวศน์วิถีผ่านนิเวศนธรรม ของวัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์ โดยวัดป่าบวรสังฆาราม เป็นวัดธรรมยุต ตั้งอยู่บ้านดู่พัฒนา หมู่ 16 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2525 มีเนื้อที่รวมประมาณ 22 ไร่ 2 งาน 71.8 ตารางการปกครองวัด โดยมี พระครูปลัดวรมงคล สติสมปนโน เป็นเจ้าอาวาสวัดองค์ปัจจุบัน กฐนะเปียบและกฐิกษาของวัดป่าบวรสังฆาราม หลักๆต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย (ศีลของพระ-เณร) ตามมติสงฆ์ และเชื่อฟังคำกล่าวตักเตือนของเจ้าอาวาสฯ โดยเคร่งครัด และให้ตั้งใจปฏิบัติสมาธิ ห้ามคลุกคลีกัน และอย่าพูดคุยหรือทำเสียงดังรบกวนผู้อื่น ในแนวคิดนิเวศตามแนววิถีพุทธ หมายถึง วิถีชีวิตของบุคคลที่นับถือและศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เรียกว่า พุทธบริษัท 4 พระพุทธศาสนาสอนให้ประพฤติตนเป็นผู้มีก่น้อย ใช้สอยทรัพยากรอย่างประหยัด พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักพระวินัยตั้งอยู่บนฐานของความถูกต้องและอยู่กับธรรมชาติพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ โดยมีวิธีการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพุทธแบบเรียบง่ายไม่เบียดเบียน อาศัยกลมกลืนอยู่กับธรรมชาติ ในรูปแบบนิเวศวิถี ที่มีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นเครื่องเตือนสติในการใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข สำหรับคำสอนเรื่องนิเวศน์ที่ปรากฏในวัดป่าบวรสังฆาราม ผู้เขียนได้วิเคราะห์คำสอน ใน 2 ประเด็น คือ 1) แนวคิดเรื่องนิเวศน์ของวัดป่าบวรสังฆาราม ได้แก่ 1) มัตตัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักประมาณ) โดยหลักแนวคิดเกี่ยวกับ การรู้จักประมาณ ซึ่ง

มีความสอดคล้องกับ คำว่า ความพอดีพอควร ในการดำรงชีวิตอยู่ของพระภิกษุ ที่จะพิจารณาใช้สอยปัจจัยต่างๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสม 2) ว่าด้วยความสันโดษด้วยปัจจัย 4 ใน (สันตมูฏฐิติสูตร) โดยหลักแนวคิดเกี่ยวกับ ด้วยความสันโดษ ซึ่งหมายถึง ความยินดี ความพอใจ ความพอเพียงในสิ่งที่มี ที่ได้มา และการแสวงหา โดยที่มีแนวคิดในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ที่สามารถหาได้ง่าย มีค่าน้อย และไม่ฝฝผลกระทบต่อให้เกิดโทษใดๆ 2) วิธีการจัดระบบนิเวศของวัดป่าบวรสังฆาราม ที่ว่าด้วยเรื่องของ “สัปปายะ” ทำให้เข้าใจถึงวิธีการในการดำเนินชีวิตของวัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์ ที่มีความสอดคล้องกับ หลักสัปปายะ คือ 1) วัดมีการจัดที่อยู่ที่พักอาศัย และสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรม 2) การออกรับบิณฑบาตในหมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่เหมาะสม 3) มีการประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยเพื่อสรวมอินทรีย์ 4) การฉันอาหารมีโอเดียว และมีการบริหารร่างกายที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ 5) วัดมีการจัดสภาพธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมเกื้อกูลแก่การปฏิบัติธรรม และ 5) วัดมีหลักการปฏิบัติกรรมฐานที่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ อย่างสม่ำเสมอ

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทฺธโฆสจารย์.(2548). คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด.

ป.อ. ปยุตโต. (2558). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 24 .กรุงเทพฯ : ผลิติมม์.

พระครูสิทธิธรรมารักษ์. (2559). บทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในสังคมอาเซียน. ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วารสารพุทธอาเซียนศึกษา. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2.

พระครูปลัดวรมงคล สติสัมปนโน. (2561). หนังสือสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็นและชีวประวัติของหลวงพ่อดินปลสนโน. กรุงเทพฯ : บริษัทวิศคอมเซ็นเตอร์.

สัมภาษณ์ พระครูปลัดวรมงคล สติสัมปนโน. (2562). เจ้าอาวาสวัดป่าบวรสังฆาราม จังหวัดสุรินทร์.